

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลเป็นผู้บริหารสูงสุดของกลุ่มงานการพยาบาลซึ่งเป็นหน่วยงานใหญ่ที่มีบุคลากรมากที่สุดในโรงพยาบาล มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานบริการการพยาบาลที่ถือเป็นภาระกิจหลักที่สำคัญของโรงพยาบาล และเป็นผู้บริหารระดับกลางของโรงพยาบาลที่เป็นผู้เชื่อมโยงนำนโยบายจากผู้อำนวยการโรงพยาบาล (กระทรวงสาธารณสุข, 2528) และคณะกรรมการบริหารโรงพยาบาลถ่ายทอดไปยังผู้บริหารด้านหน้า คือ หัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งรับผิดชอบการให้บริการแก่ผู้รับบริการโดยตรง หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลจึงเป็นผู้เชื่อมต่อระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับผู้บริหารระดับล่าง ในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง และในฐานะผู้บริหารจัดการหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลจะต้องใช้ภาวะ การจัดการ(Managerialship) และภาวะผู้นำ (Leadership) ในการทำหน้าที่ อำนวยการ วางแผน จัดทำงบประมาณและจัดระบบงาน อีกทั้งติดต่อประสานงานทั้งภายในและภายนอกกลุ่มงาน ปรับปรุงการบริการให้ได้มาตรฐาน และการสร้างความเป็นเอกภาพของวิชาชีพ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2539) เป็นต้น

แต่จากการประเมินสมรรถนะที่ผ่านมาของหัวหน้ากลุ่มงานเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยกองการพยาบาล พบว่า ผลการปฏิบัติงานยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากหัวหน้าพยาบาลยังขาดสมรรถนะที่เหมาะสม คือ 1) ไม่มีการจัดทำแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวง เนื่องจากไม่ทราบนโยบายของรัฐ 2) ด้านการบริการ ยังไม่มีมาตรฐาน ทำให้การบริการไม่เป็นระบบ ไม่มีความคล่องตัวงานยังไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร เนื่องจากขาดความรู้ในการจัดเก็บข้อมูลและการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประเมินผลเพื่อการพัฒนาการบริการ 3) ด้านวิชาการ ไม่ได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานต่าง ๆ ทำให้การใช้เทคโนโลยีไม่ทันสมัย 4) ไม่พัฒนาการบริการเนื่องจากหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลขาดความกระตือรือร้น ในการค้นคว้าหาความรู้ เป็นผลให้เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในงานและไม่พัฒนาทางด้านบุคลากรเท่าที่ควร (กระทรวงสาธารณสุข กองการพยาบาล, 2530 อ้างถึงใน นพพร การถัก, 2535) ซึ่งสรุปได้ว่าปัญหาที่ การปฏิบัติงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ เป็นเพราะหัวหน้าพยาบาลขาดการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารงานไม่เพียงพอ การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคคลมีไม่ทั่วถึงและปริมาณงานมีมากเกินไป (นพพร การถัก, 2535) สอดคล้องกับที่ สุลักษณ์ มีชูทรัพย์ (2539) กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานการพยาบาลส่วนหนึ่งนั้นเกิดจากการขาด ความรู้ความสามารถในการบริหารและขาดการเตรียมตัวที่จะเข้ารับตำแหน่งผู้บริหาร เช่นเดียวกับการศึกษา ของ กนกวรรณ จิตต์ตรีงาม (2537) ที่พบว่า หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลส่วนใหญ่เตรียมตัวเข้าสู่ตำแหน่ง โดย ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้รู้สึกว่ายังขาดความรู้และประสบการณ์ด้านบริหาร ไม่ทราบบทบาทไม่กล้า

ตัดสินใจ ขาดความมั่นใจในการ ปฏิบัติงานในตำแหน่ง รวมทั้งไม่มีเวลาเตรียมความรู้และไม่ได้รับการฝึก สมรรถภาพทางการบริหาร จึงอนุมานได้ว่าหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโดยทั่วไป ยังขาดสมรรถนะที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง

ในขณะเดียวกันก็พบว่าบุคลากรทางการพยาบาล มีการลาออก โอนย้ายและเปลี่ยนวิชาชีพกัน เป็นจำนวนมาก ซึ่งแนวโน้มส่วนหนึ่งของการลาออกเกิดจาก ระบบการบริหารการพยาบาล โดยเฉพาะปัญหา ด้านการบังคับบัญชา ความไม่พึงพอใจต่อระบบการควบคุมบังคับบัญชาและไม่พอใจในผู้บริหาร (อารีย์ พฤกษราชและคณะ, 2534; สุภารัตน์ ไวยชีตา และคณะ, 2536; ยุวดี เกตุสัมพันธ์, 2537; สุจินต์ วิจิตร กาจัญญ์ และคณะ, 2538) ซึ่งจากการสำรวจของสภาการพยาบาลเมื่อปีพ.ศ. 2534 พบว่า พยาบาลสังกัดทบวง มหาวิทยาลัยและสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ลาออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.1 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (บุญจันทร์ วงศ์สุนทรรัตน์ และคณะ, 2540) โดย อารีย์ พฤกษราชและคณะ (2534) ศึกษาพบว่า พยาบาล โรงพยาบาลศิริราชและโรงพยาบาลรามธิบดี มีความคิดว่าจะลาออกถึงร้อยละ 83.4 และ 66.6 ตามลำดับ ต่อมา วิมลมาศ ปัญญาธนู และประไพวรรณ ด้านประดิษฐ์ (2539) ศึกษาพบว่า ในช่วง พ.ศ. 2538 - 2540 พยาบาลในสังกัดสำนักงานแพทย์ กรุงเทพมหานคร มีความคิดว่าจะลาออก ถึงร้อยละ 76 ซึ่งเป็นปัญหาและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานและการบรรลุความสำเร็จเป็นอย่างมาก

จากปัญหาการบริหารงานและการขาดแคลนบุคลากรนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจน หลายประการ (ดาราวรรณ สร้อยอินทร์, 2537) ดังนี้ 1) ผลกระทบต่อผู้ป่วย หอผู้ป่วยขาดบุคลากรปฏิบัติงานทำให้ผู้ป่วยไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม ขาดความปลอดภัย เกิดภาวะแทรกซ้อนโดยเฉพาะการติดเชื้อได้ง่าย ต้องใช้เวลาในการรักษาตัวนานขึ้นและเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทำให้คุณภาพการพยาบาลลดต่ำลง 2) ผลกระทบต่อองค์กร พยาบาลที่เหลืออยู่ในโรงพยาบาลต้องรับภาระงานที่หนัก การปฏิบัติงานมีแต่ปริมาณมากกว่าคุณภาพ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้ พยาบาลขาดการพักผ่อน เกิดความเบื่อหน่ายสุขภาพทรุดโทรม ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ความตั้งใจในการทำงานลดลง เป็นสาเหตุให้มีการลาออกเพิ่มขึ้น ทำให้โรงพยาบาลไม่สามารถรับผู้ป่วยได้ตามเกณฑ์เป้าหมาย ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของโรงพยาบาล 3) ผลกระทบต่อประเทศชาติและประชาชน ปัญหาสุขภาพของประชาชน ถือเป็นปัญหาที่ทำให้ความแข็งแกร่งของกำลังคนในชาติลดลง การขาดแคลนพยาบาลทำให้ขาดผู้ที่มีหน้าที่ในการให้การดูแล ป้องกัน พิ้นฟูและส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชน จึงเป็นปัญหาที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยตรง

ดังนั้นหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลในฐานะผู้บริหารและผู้รับผิดชอบโดยตรง จึงควรตระหนัก ถึงการพัฒนาและการบริหารจัดการที่เหมาะสมอย่างจริงจัง แต่ในอดีตพบว่าการเตรียมผู้บริหารทางการ พยาบาลจะกระทำโดยไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน การคัดเลือกบุคคลจะเลือกจากความอาวุโส และมีประสบการณ์ ด้านการพยาบาลหรือการบริหารงานมาบ้าง (กนกวรรณ จิตต์ตรีงาม, 2537) ส่วนความสามารถในการบริหาร

จัดการอาจได้รับการพิจารณาค่อนข้างน้อย (Fralic, 1987) จึงทำให้ผู้บริหารขาดความพร้อมที่จะเป็นผู้นำ (จุฬาลักษณ์ ณีรัตน์พันธ์, 2533) และขาดความรู้ในเรื่องการบริหารงาน (อุทุมพร สิงห์อุตสาหะ, 2530) ทำให้หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลในยุคใหม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถนะสูง มีความรู้ความสามารถในเรื่องการบริหารธุรกิจ การเงิน การตลาด รวมถึงการวางแผนกลยุทธ์และการจัดทำงบประมาณด้วย ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลสามารถเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ ให้เป็นระบบง่ายขึ้นและมีความรู้กว้างขวางสามารถดำเนินงานให้สอดคล้องกับการบริหารงานโดยรวมได้เป็นอย่างดี (อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม, 2539)

สมรรถนะที่สำคัญนั้นสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้โดยการฝึกอบรม (WHO, 1988 อ้างถึงใน พนิดา ดามาพงศ์, 2534) แต่เนื่องจากสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลนั้นเป็นเรื่องที่ต้องค้นหาและพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลง โดยขั้นตอนในกระบวนการการศึกษาอบรมนั้น สิ่งแรกที่จะต้องค้นหาก็คือ สมรรถนะที่เหมาะสมของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล แล้วจึงทำการประเมินถึงความต้องการในการฝึกอบรม จัดทำหลักสูตรและการอบรมต่อไป ซึ่ง ในประเทศไทยนั้น อังคณา สุเมธสิทธิกุล (2539) ได้ศึกษาวิเคราะห์ตัวประกอบสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐไว้ พบว่ามี 8 สมรรถนะที่สำคัญและจำเป็น คือ ภาวะผู้นำ การวางแผนและการจัดระบบงาน การตลาดบริการพยาบาลและการเปลี่ยนแปลง วิชาการ การอำนวยความสะดวก การควบคุม การวางแผนกลยุทธ์ และการพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นสมรรถนะที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการในปัจจุบัน แต่ขณะนั้นยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาว่าหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลมีสมรรถนะเหล่านี้ในระดับใดและมีความต้องการการพัฒนาอย่างไร ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อประเมินความต้องการที่แท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

วิธีการประเมินนั้นกระทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การศึกษาภาคสนาม การประเมินตนเอง และการให้ผู้ใกล้ชิดเป็นผู้ประเมิน เช่น ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเพื่อนร่วมงาน (Bass, 1981 อ้างถึงใน พนิดา ดามาพงศ์, 2534) แต่การศึกษาที่ผ่านมาพบว่าถ้าให้ประเมินตนเอง ผู้ประเมินมักให้คะแนนตนเองสูงกว่าความเป็นจริงและสูงกว่าที่ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาประเมิน เช่น การศึกษาของ Lauder, 1985; Brollier, 1985 และศิริลักษณ์ สิววงศ์แพทย์, 2531 อ้างถึงใน พนิดา ดามาพงศ์ (2534); ดวงแข นาคะ (2537) และกมลทิพย์ ตั้งหลักมั่นคง (2539) ที่ศึกษาพบว่า การประเมินตนเองนั้นผู้ประเมินให้คะแนนตนเองสูงกว่าผู้อื่น สอดคล้องกับคำกล่าวของ Polit และ Hunger (1985) ที่ว่า บุคคลจะพยายามประเมินพฤติกรรมของตนไปในทางบวก เพื่อให้สอดคล้องกับการยอมรับของสังคม เช่นเดียวกับที่ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2539) กล่าวไว้ว่า ถ้าให้ตนเองประเมินมักให้ค่าคะแนนสูงกว่าที่บุคคลอื่นประเมินเสมอ และการให้บุคคลหลาย ๆ ฝ่ายเป็นผู้ประเมินก็เพื่อลดความลำเอียงที่อาจเกิดขึ้น (Noll and Scanall, 1972) ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงศึกษาโดยให้หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลและผู้ใกล้ชิด คือ ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลและหัวหน้าหอผู้ป่วยเป็นผู้ประเมินร่วมกัน และนำคะแนนที่ได้มาเฉลี่ยพิจารณาร่วมกันเพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการประเมิน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล จำแนกตาม อายุ ประสบการณ์ ในตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และสังกัดของโรงพยาบาล

ปัญหาการวิจัย

1. ระดับสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ โดยรวมและรายด้าน เป็นอย่างไร
2. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตาม อายุ ประสบการณ์ในตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และสังกัดของโรงพยาบาล แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

อายุ เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น ระดับวุฒิภาวะจะเจริญสูงขึ้นตามวัย และมีประสบการณ์มากขึ้น ความคิดความอ่านและการมองปัญหาจะชัดเจนถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้น ความคิดและการกระทำจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปตามวัย มีความสุขุม ใจเย็น (ทัศนา บุญทอง, 2535) เนื่องจากคนที่มียุมากขึ้น ได้มีโอกาสปฏิบัติงานกับคนหลายประเภท ได้ประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทำให้มองอะไรได้กว้างไกล ครอบคลุมและลึกซึ้ง (Maslash, 1986) จึงทำให้เชื่อว่า อายุ น่าจะมีผลต่อสมรรถนะของแต่ละบุคคล

ประสบการณ์การทำงาน การที่บุคคลจะเรียนรู้ สร้างสมประสบการณ์ ความชำนาญ ตลอดจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมี คุณภาพเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จำนวนมากมาสนับสนุน สอดคล้องกับการศึกษาของ สุณิสรา วัลยะเพชร (2527) พบว่า พยาบาลที่มีประสบการณ์มากกว่ามีความสามารถในการปฏิบัติงานมากกว่าพยาบาลที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ประสบการณ์เป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้มีวุฒิภาวะสูงขึ้น มีโอกาสศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้มากขึ้น รวมทั้งมีความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ (Goldenberg and Iwasin, 1988) ทำให้เชื่อว่าประสบการณ์ในการทำงานน่าจะมีผลต่อสมรรถนะของแต่ละบุคคล

วุฒิการศึกษา การศึกษาเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรู้จักคิด วิเคราะห์และแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เสมอ ผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงย่อมได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น เนื่องจากการศึกษาอบรมมีอิทธิพลทำให้คนเราแตกต่างกัน มีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ (กันยา สุวรรณแสง, 2538) ดังเช่น พัชรินทร์ เพ็ชรภาพ (2524)

ได้ศึกษา พบว่า พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการบริหารจัดการ
ประสานงานตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการและแพทย์แตกต่างกัน จึงทำให้เชื่อว่าวุฒิการศึกษามีผลต่อ
สมรรถนะของบุคคล

สังกัดของโรงพยาบาล เนื่องจากแต่ละองค์การย่อมมีรูปแบบของวัฒนธรรมองค์การของตนเอง
ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานเป็นคุณค่าร่วม (Share values) เป็นปัจจัยเกื้อหนุน เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ
ภายในและเป็นแบบฉบับที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในองค์การให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้การ
บริหารงานมีประสิทธิภาพ (Schein, 1983) ดังนั้นโรงพยาบาลที่อยู่ในสังกัดที่ต่างกันย่อมมีโครงสร้างของ
องค์การต่างกัน ทำให้มีปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม บรรยากาศในการทำงาน รูปแบบภาวะผู้นำ และ
แนวประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน(ศิริพร ตันติพิลวินัย, 2538) เช่น การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของ
สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีค่าเฉลี่ยโดยรวมมากกว่าสังกัดกระทรวงกลาโหม (พวงพิศ ชนะมณี, 2533) และ
วัฒนธรรมองค์การของฝ่ายการพยาบาลในลักษณะตั้งรับ-เฉื่อยชาของโรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานครมี
แนวโน้มมากกว่าโรงพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงกลาโหม (วรรณช เนตรพิศาลวิช, 2538)
จึงทำให้เชื่อว่าสังกัดของโรงพยาบาลมีผลต่อสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลด้วย

จากเหตุผลและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ว่า

1. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ โดยรวมและรายด้าน
จำแนกตาม อายุ มีความแตกต่างกัน
2. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ โดยรวมและรายด้าน
จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง มีความแตกต่างกัน
3. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ โดยรวมและรายด้าน
จำแนกตาม วุฒิการศึกษา มีความแตกต่างกัน
4. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ โดยรวมและรายด้าน
จำแนกตาม สังกัดของโรงพยาบาล มีความแตกต่างกัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้ตอบแบบสอบถามตอบด้วยความเข้าใจและตอบตามสภาพความเป็นจริง
2. ผู้ได้บังคับบัญชาของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล รู้จักหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลเป็น
อย่างดีและได้ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง โดยไม่ต้องเกรงกลัวในฐานะผู้ได้บังคับบัญชา เนื่องจาก
ผู้ตอบ ไม่ต้องระบุชื่อและส่งแบบวัดคืนทางไปรษณีย์มายังผู้วิจัยโดยตรง

3. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยยึดถือตาม ผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวประกอบสมรรถนะของ อังคณา สุเมธสิทธิกุล (2539) และคะแนนเฉลี่ยที่ได้มาจากคะแนนการประเมินตนเองของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล และผู้ใต้บังคับบัญชาประเมินของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลของตนรวมกัน

4. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 1 ชุด ใช้สอบถามบุคคล 2 กลุ่ม คือ 1) หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ และ 2) ผู้ใต้บังคับบัญชาของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โดยคำถามที่เกี่ยวกับสมรรถนะเหมือนกันทั้ง 2 กลุ่ม เปลี่ยนแต่สรรพนามที่ใช้ในคำสั่งเท่านั้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่มีขนาดตั้งแต่ 100 เตียงขึ้นไป ที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งมาไม่น้อยกว่า 1 ปี

2. ผู้ใต้บังคับบัญชา ที่รายงานสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล ประกอบด้วยผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลและหัวหน้าหอผู้ป่วย ที่ปฏิบัติงานเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลของตนมาไม่น้อยกว่า 1 ปี

3. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ เป็นการประเมินสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ทั่วประเทศ ที่มีขนาดตั้งแต่ 100 เตียงขึ้นไป ประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 96 คน หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม 18 คน หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงมหาดไทย 1 คน หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 6 คน หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร 4 คน รวม 125 คน ซึ่งจะทำการศึกษาสมรรถนะ 8 ด้าน โดยเรียงลำดับตามความสำคัญของตัวประกอบสมรรถนะจากผลการวิจัยของ อังคณา สุเมธสิทธิกุล (2539) ได้ดังนี้ 1) สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ 2) สมรรถนะด้านการวางแผนและการจัดระบบงาน 3) สมรรถนะด้านการตลาดบริการพยาบาลและการเปลี่ยนแปลง 4) สมรรถนะด้านวิชาการ 5) สมรรถนะด้านการอำนวยความสะดวก 6) สมรรถนะด้านการควบคุม 7) สมรรถนะด้านการวางแผนกลยุทธ์ 8) สมรรถนะด้านการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **การศึกษาสมรรถนะ** หมายถึง การประเมิน (Assesment) หรือการตัดสินใจตอบแบบสอบถามของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลและผู้ใต้บังคับบัญชาที่กำหนดค่าของสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ จากพฤติกรรมและการปฏิบัติ โดยบันทึกผลการตัดสินใจลงในมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบสอบถามสมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล ที่นำมาจากการศึกษาตัวประกอบสมรรถนะของ อังคณา สุเมธสิทธิกุล ซึ่งแสดงในรูปเชิงปริมาณ

2. สมรรถนะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะคิด ตลอดจนบุคลิกลักษณะเฉพาะที่สำคัญที่หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่สามารถแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ประกอบด้วยสมรรถนะต่างๆ 8 ด้าน คือ สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ ด้านการวางแผนและการจัดระบบงาน ด้านการตลาดบริการพยาบาลและการเปลี่ยนแปลง ด้านวิชาการ ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการควบคุม ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาล

2.1 สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถริเริ่มในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ปลุกฝังค่านิยม เป็นแบบอย่างในการทำงาน ยึดถือความเป็นธรรม พากเพียรอดทนเมื่อทำสิ่งใดก็ทำงานสำเร็จ เป็นมิตรใจดี เป็นกันเอง มีสังคมดี มีน้ำใจ เป็นผู้ให้ กล้าหาญ กล้าเสี่ยง พัฒนาลูกน้องให้มีทักษะและความสามารถที่จะดำเนินกลยุทธ์ใหม่ ๆ ใช้ทศพิธราชธรรมในการสร้างความรักสามัคคี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เมื่อลูกน้องท้อแท้หมดกำลังใจสามารถกระตุ้นให้เกิดกำลังใจขึ้นมาใหม่ ริเริ่มในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ คำนึงระดับความต้องการของลูกน้องแต่ละคน กระตุ้นลูกน้องให้อยากบรรลุความต้องการที่สูงกว่าเก่า เสริมแรงเมื่อลูกน้องทำดี บอกลูกน้องว่าทำงานสำเร็จเขาจะได้รับรางวัลหรือความดีความชอบอะไร ตักเตือนเมื่อลูกน้องทำผิดพลาด ปลุกฝังค่านิยมให้ลูกน้องยึดถือ ยึดหยุ่น กระตือรือร้น และมีกลยุทธ์ในการดำเนินงานในภาวะขาดแคลนทรัพยากร

2.2 สมรรถนะด้านการวางแผนและการจัดระบบงาน หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการวางแผนงาน สามารถจัดทำโครงสร้างการบริหารและสายการบังคับบัญชา วิเคราะห์แบ่งงาน จัดทำและปรับปรุงแผนงานและแบบพรรณงาน จัดระบบการดำเนินงานให้เหมาะสม มีความอิสระคล่องตัว สอดคล้องกับหน่วยงานหลัก เป็นคณะกรรมการบริหารโรงพยาบาล กำหนดความต้องการบุคลากรและการจัดอัตรากำลัง รวมถึงกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหารบุคลากรพยาบาลได้อย่างเหมาะสม

2.3 สมรรถนะด้านการตลาดบริการพยาบาลและการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่ามีความรู้ทางการตลาด การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาบริการใหม่ มีความรู้ความเข้าใจในสภาพการแข่งขันในด้านอุตสาหกรรม การรักษาพยาบาล สามารถพัฒนามาตรฐานบริการพยาบาลตามเกณฑ์คาดหวังของผู้รับบริการ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดึงดูดใจ จัดบริการเสริม จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ นำเทคนิคการบริหารสมัยใหม่มาใช้ มีส่วนร่วมในการกำหนดราคาค่าบริการที่เป็นธรรม พัฒนาและจัดบริการที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง กำหนดกลยุทธ์เชิงรุกทางการตลาดบริการพยาบาล สร้างและถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้ทุกคนยอมรับและยึดถือปฏิบัติ เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและยึดจุดมุ่งหมายการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 เปิดโอกาสให้ลูกน้องเลือกรางวัลและความดีความชอบได้ ขจัดอุปสรรคและอำนวยความสะดวกให้ลูกน้องทำงานได้สำเร็จ

2.4 สมรรถนะด้านวิชาการ หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถทำวิจัยได้ ริเริ่มส่งเสริม สนับสนุนและให้ความร่วมมือในการทำวิจัยเพื่อพัฒนางาน นำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ มีความรู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพยาบาลด้านใดด้านหนึ่ง สามารถเขียนตำราและบทความทางวิชาการได้ สามารถนำเสนอผลงานทางวิชาการและตีพิมพ์ลงในวารสารวิชาการ เป็นพี่เลี้ยง เป็นครู เป็นผู้ฝึก เป็นที่ปรึกษาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้บริหารรุ่นต่อไปได้

2.5 สมรรถนะด้านการอำนวยการ หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถชักจูงให้ผู้ร่วมงานเกิดการร่วมแรงร่วมใจและเต็มใจปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมาย มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงานประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว เป็นที่ปรึกษาแนะนำ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้ สามารถเจรจาต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรม สามารถแสดงออกอย่างเหมาะสมในการรักษาสีทริของกลุ่มงานการพยาบาล สามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและการตัดสินใจ ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสาร 2 ทาง สร้างความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม สามารถนำการประชุมได้ มีการตรวจเยี่ยมที่หอผู้ป่วยเพื่อทราบปัญหาและนิเทศงานแก่ลูกน้อง

2.6 สมรรถนะด้านการควบคุม หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถจัดทำมาตรฐานการพยาบาล สามารถจัดทำรูปแบบการประกันคุณภาพ ทำการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน กำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสมในการพิจารณาความดีความชอบ จัดทำระบบการควบคุมการใช้ทรัพยากร ทำให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานอย่างมีวินัย นิเทศงานลูกน้องตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล ปรับปรุงแผนงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง จัดระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง

2.7 สมรรถนะด้านการวางแผนกลยุทธ์ หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถริเริ่มสร้างเครือข่ายหรือแนวร่วมของบุคลากรในการปฏิบัติงาน สามารถนำความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวิทยาการระบาดมาวิเคราะห์กำหนดจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคาม จัดให้มีระบบสารสนเทศ มีเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งองค์กรและระดับ บุคลากรทุกระดับ ให้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนกลยุทธ์

2.8 สมรรถนะด้านการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาล หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ที่แสดงออกว่าสามารถส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลทุกระดับได้อย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการ ให้ความร่วมมือพัฒนาวิชาการทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติกับสถาบันการศึกษา และส่งเสริมทำให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานอย่างมีวินัย

3. หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารระดับสูงของกลุ่มงานการพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐ ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล

อำนาจการฝ่าย/กองการพยาบาล หัวหน้าฝ่ายการพยาบาล หัวหน้าภาค รองผู้อำนวยการฝ่ายการพยาบาล รองผู้บังคับการงานพยาบาล (อาจเรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไปตามสังกัดที่ปฏิบัติงานอยู่)

4. ผู้ได้บังคับบัญชาหมายถึง ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล และหัวหน้าหอผู้ป่วยที่ปฏิบัติงานเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลของรัฐ ที่มีขนาดตั้งแต่ 100 เตียงขึ้นไป

4.1 ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารระดับสูงของกลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐ ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลด้านต่าง ๆ เช่น ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลด้านการศึกษาอบรม ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลด้านวิชาการ และผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลด้านการบริการ เป็นต้น (อาจเรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไปตามสังกัดที่ปฏิบัติงานอยู่) ปฏิบัติงานเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล คนปัจจุบันไม่น้อยกว่า 1 ปี

4.2 หัวหน้าหอผู้ป่วย หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ได้รับการแต่งตั้งให้บริหารงานในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย ในโรงพยาบาลของรัฐ ที่ปฏิบัติงานเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล คนปัจจุบันไม่น้อยกว่า 1 ปี

5. สังกัดโรงพยาบาลของรัฐ หมายถึง โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (โรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป) โรงพยาบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงกลาโหม โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงมหาดไทยและสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนเตียงตั้งแต่ 100 เตียงขึ้นไป ตามโครงสร้างของโรงพยาบาล และจัดให้มีกลุ่มงานการพยาบาลเป็นหน่วยงานหนึ่งในโรงพยาบาล

6. สถานภาพส่วนบุคคล หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลแต่ละคน ได้แก่ อายุ ประสบการณ์ในตำแหน่ง วุฒิการศึกษา

6.1 อายุหมายถึงจำนวนปีตามปฏิทินของอายุหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล ขณะกำลังปฏิบัติงาน คิดเป็นจำนวนปีบริบูรณ์ แบ่งเป็นช่วงอายุ คือ 26 - 30 ปี 31 - 35 ปี 36 - 40 ปี 41 - 50 ปี และ 51 ปีขึ้นไป

6.2 ประสบการณ์ในตำแหน่ง หมายถึง จำนวนระยะเวลาที่หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล แบ่งเป็นช่วงปี ดังนี้ 1 - 5 ปี 6 - 10 ปี และ 11 ปีขึ้นไป

6.3 วุฒิการศึกษา หมายถึง วุฒิต่างการศึกษาครั้งสุดท้ายในขณะที่กำลังปฏิบัติงานในด้านการพยาบาล แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าปริญญาตรี และปริญญาโท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหาร โรงพยาบาลของรัฐ ในการเสริมสร้าง และพัฒนาสมรรถนะให้เป็นไปในทางที่ดียิ่งขึ้นต่อไป
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะทางการบริหารการพยาบาลต่อไป
3. เป็นการกระตุ้นและสะท้อนกลับให้หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล ได้ใช้เป็นข้อคิดพิจารณาในการพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับสถานะการณ์และความต้องการของวิชาชีพ
4. เป็นแนวทางในการบริหารทรัพยากรบุคคล ในการอบรมและเตรียมความพร้อมให้เหมาะสมกับตำแหน่ง